

ARVUSTUS | „Leviaatan“ on kõige üdini tungivam „Kirsiaia“ lavastus (2)

Lauri Lagle lavastust vaadates lased meele lõdvaks, mõtled, mängid ja tajud näitlejatega kaasa ning lased tähendustel tekkida. Nii ka „Leviaatani“ puhul.

Kaur Riismaa

Kõiki kolme lugu ühendab midagi suurt ja tegelasele raskesti hoomatavat, olgu selleks siis jumalale meelepärane olemine, kirsiaed ja majanduslik mõtlemine või elu keskmes olev kättemaksuiha. Fotol Marika Vaarik ja Jörgen Liik

FOTO: HERKKO LABI

Kuula artiklit 8 min

Lisa

 TELLIJALE AVATUD

Lauri Lagle lavastused meenutavad mulle lapse legokasti, milles segiläbi eri komplektide jupid. Kontrastse meedia, tekstide,

koreograafia, butafooria üheks lavatekstiks koondamine tekitab minu peas tihti ühteaegu viljastava ja pidurdava küsimuse: mida see tähendab? Sellest omakorda üldisem küsimus on: kas kunst peab midagi tähendama? Kas kunstist peab aru saama? Need on olemuselt mõttetud küsimused, sest kunstiteos kas tekitab mõtteid, tajuksid, tundeid või ei tekita. Ja kui ei tekitanud, siis mõistuslikult sinna mingi tähenduse toppimine on enesepetmine.

**Keegi ei lubanud sulle, et sa kõigest aru saama hakkad.
Üldse kunagi. Elus.**

Lagle lavastused treenivad minnalaskmisoskust. Lased meeles lõdvaks, tõmbad tähelepanu pingule. Mõtled, mängid, tajud näitlejatega kaasa ja lased tähendustel tekkida. Vahel tuled millegi nutika ja põneva peale, ja vahel on okei loll olla. Keegi ei lubanud sulle, et sa kõigest aru saama hakkad. Üldse kunagi. Elus.

Lagle eelmine lavastus „Reis metsa lõppu“ põhines Juhan Jaigi novellil „Ohemäe jahimehed“. „Leviaatanis“ on rohkem tekste: „Kirsiaed“, „Moby Dick“, Joonas raamat vanast testamendist ning paar tõrtsu Witold Gombrowiczi „Laulatust“ teises vaatuses. Võrreldes Jaigilavastusega on „Leviaatan“ lihtsamini jälgitav. Isegi kui „Moby Dicki“ või Joonas raamatut lugenud ei ole, siis tead ikka, et valaskala sõi kellegi ära ja et hull kapten ajas vaala taga.

Lagle lavastused treenivad minnalaskmisoskust.

FOTO: HERKKO LABI

Kolm lugu. Kõiki kolme lugu ühendavad valge värv ning midagi suurt ja tegelasele raskesti hoomatavat, olgu selleks siis jumalale meelepärane olemine, kirsiaed ja majanduslik mõtlemine või elu keskmes olev kättemaksuiha.

Mõis koos kirsiaiaga läheb võlgade katteks oksjonile, midagi tuleks ette võtta – Lopahhin teab, mida tegema peab –, aga Ljubov Andrejevna Ranevskaja istub lastetoas ega liiguta lillegi. Kiidab riidekappi, nostalgitseb, aga mõis müüakse ja kirsiaed võetakse maha. Ranevskaja ütleb: münt on õhus, maandub, kas kull või kiri, aga tema ei taha otsustada, tema tahaks jääda serva peale.

Pequodi kapten Ahab ajab taga valget vaala Moby Dicki. Tema valitud käitumisviis on maniakaalne, täielik vastand Ranevskaja paigal loksumisele. Joonal lugu esitab kahe äärmuse lootusetut vahepealsust. Joonal ei taha minna Niinevesse jutlustama, nagu jumal käsib, Joonal hoopis põgeneb. Tormi ajal viskub ta merre ning veedab valaskala kõhus kolm ööd ja päeva – issand ei lase Joonal surra. Kui ta siis lõpus soostub Niinevesse minema, parandavad linnaelanikud meelt ning jumal halastab neile – linna ei hävitata. Ühesõnaga: toimi või jäta toimimata, mingit vahet ei ole. Sul ei ole valikut, sa sõltud

jumala suvast – eladki päevast päeva serva peal ja ootad hirmuvärinal, kummale küljele münt langeb.

Ranevskaja (Marika Vaarik) ei saa kirsiaeda päästa. Fotol koos Eva Kolditsa ja Sander Roosmäega
FOTO: HERKKO LABI

Roll ja tekst. Oma tähenduslik sõlm on lavastuses tekstiraamatul. Näitlejad loevad teksti maha, kui järje kaotavad, panevad prillid ette. „Näed, siin on kirjas, mul ei ole raha!“ ütleb Ranevskaja. Selle poolest muutub lavastus juba süvafilosoofiliseks: kas üldse on võimalik midagi oma elus otsustada, kui tekst on ette antud? Ranevskaja ei saa kirsiaeda päästa. Ahab ei ole hull, tema saatus on kirjas nagu ka Joonas oma. Õigemini: mitte lihtsalt pole võimalik midagi otsustada, vaid kõik on juba juhtunud. Algab ju „Leviaatan“ õigupoolest lõpust, „Kirsiaia“ lõpust. Tuleb Firss, tutvustab ennast, ohkab: ära sõitsid, minu unustasid maha. Ahab võib raevutseda, aga ta on juba surnud. Iga kord, kui vana testamendi kinni paned, jääb Joonas sinust kõrbesse istuma, ida pool Niinevet. Istub ja vaatab linna, mille tema issand pidi hävitama. Vaadata neid inimesi, tegelasi oma saatuses siplemas, see äratav kaastunnet. Ranevskaja, Ahab ja Joonas (Vaarik, Liik ja Sundja) on just nimelt näitlejad rollides – lavastuses on neljas sein pidevalt lahti, jättes niimoodi mulje, et tegelasel on vabadus valida. Tegelasel kandev näitleja võib otsustada, et aitab, ja minema kõndida.

Aga kumb siis vägevam jumal on, kas jumal või tekst? Või roll?

Kes sulle annab elus sinu rolli? Sina ise või keegi teine? Ma ei tahaks „Leviaatani“ seost „Laulatusega“ üle tähtsustada, on ju viimasest võetud ainult üks stseen. Või kui sea koju kutsumise mäng sisse arvata, siis ehk 1,25 stseeni (sõna „siga“ on „Laulatuses“ nagu refrään). Teisest küljest vastab näitlejate mäng täpselt „Laulatuse“ mängujuhisele: „Tegelased näidendis ei väljenda end loomulikult; nad on kogu aeg kunstlikud, näitlevad pidevalt. Seepärast on näidend maskide, žestide, hüüete, ilmete protsessioon... Seda tuleb ette kanda „kunstlikult“, aga see kunstlikkus ei tohi kaotada sidet selle tavalise inimliku tooniga, mida on tajuda tekstist.“

Jörgen Liik on lavastuses nagu kala (või vaal) vees.

FOTO: SIGISMUND VON KRAHL | HERKKO LABI

Jörgen Liik on kõige vaimukam, aga kõige sisulisemalt mängib inimlikkuse ja kunstlikkuse vahekorda Eva Koldits.

Kõige lähemal sellele juhisele mängib Jörgen Liik, tema on lavastuses nagu kala (või vaal) vees. Inimlikkuse ja kunstlikkuse, ette kirjutatud rolli ning improvisatsiooni kooskõla on aga kogu lavastuse läbiv joon. Liik on kõige vaimukam, aga kõige sisulisemalt mängib inimlikkuse ja kunstlikkuse vahekorda Eva Koldits sea kojukutsumise stseenis. Ta ei

ole ennast sellesse n-ö telemängu kirja pannud. Ta ei peaks seal üldse olemagi. „Mul ei ole siga...“ ütleb ta. See kohmetus on ilus ja puhas, paistab üldise kunstlikkuse taustal silma ja hinge ning on hea pind, millelt Koldits saab rahulikult groteski suunas mängida.

Roll ja vastutus. „Laulatus“ annab esimese vaatuse suurtele küsimustele vastuse. Henryk küsib (oma unenäos): „Miks ma peaks midagi tegema, kui mu isa pekstakse ja mõrsjat vägistatakse?“ Ja sel hetkel rollid muutuvad, isast saab kuningas ning joodikutest aukandjad. Roll on voolav, mõne rolli võtad endale ise, mõni sulle antakse, mõni ilmneb nagu unenäos. Moby Dick ei tea, et ta on Moby Dick, ta teeb neid vaalaasju, mida teeks muidugi. „Mul on õigus vihastada surmani,“ ütleb Joonas. Ja issand vastab talle: „Sina tahaksid armu anda kiikajonipuule, (...) mida sa ei ole kasvanud, (...) aga mina ei peaks armu andma Niinevele, (...) kus on enam kui kaksteist korda kümme tuhat inimest, kes ei oska vahet teha oma parema ja vasaku käe vahel, ja kus on palju loomi!“ Joonas ja issand ei räägi siin ju mitte prohvetielu plussidest ja miinustest, vaid sellest, millised on Joonas rolli piirid. Joonas, Ahabi, Ranevskaja rolliga käib kaasas vastutus teiste inimeste ja loomade ees, nende isiklik õnn või õnnetus sõltub sellest, kas nad oma vastutust märgata taipavad. Aga kui sa otsustad olla „matsipoisu“ nagu Lopahhin? Kas matsipoisule on rohkem lubatud? Hoolimata „valgest vestist ja kollastest kingadest“ end ise matsiks degradeerides oled vastutusest prii? Ei ole ju. Teises vaatuses saab sügava tähenduse lavastuse esimesi lauseid: ära sõitsid, ja mind jätsid maha.

Teist korda „Leviaatanit“ vaadates on kergem lavastuse kõigis kihtides ja nüanssides orienteerudes enda jaoks sisulist valikut teha ja leida puuduvad tähendused. Fotol vasakult Marika Vaarik, Simeoni Sundja, Sander Roosimägi ja Eva Klemets
FOTO: HERKKO LABI

Esimest korda „Leviaatanit“ vaadates mõjub teine vaatus pika ning igavana, teisel korral mitte.

Esimest korda „Leviaatanit“ vaadates mõjub teine vaatus pika ning igavana. Pole Joonas-Ahavi-Ranevskaja üksteist täiendavat kontrasti. Eraldi võetuna on iga episoodi põnev jälgida, aga tunne on, et keegi tõstis jala gaasilt ning mootor pidurdab. Teist korda vaadates oskan oodata midagi muud. Oskan lavastuse kõigis kihtides ja nüanssides orienteerudes enda jaoks sisulise valiku teha ja isiklikult puudutava tähenduse leida. Tegelikult võiks „Leviaatani“ pealkiri olla ka „Kirsiaed“. Ma isegi arvan, et „Leviaatan“ on kõige üdini tungivam „Kirsiaia“ lavastus, mida näinud olen.

LAVASTUS

„Leviaatan“

Lavastaja Lauri Lagle

Dramaturg Eero Epner

Kunstnik Laura Pählapuu

Lava teostus Tehniline Direktor™ (Arvi Anderson, Eva Mahhov, Mihkel Lember, Tõnu Narro)

Helilooja Jakob Juhkam, valguskunstnik Siim Reisspass, koreograaf Tiina Mölder, trikimeister Enar Tarmo

Laval Marika Vaarik, Eva Koldits, Jörgen Liik, Simeoni Sundja ja Sander Roosimägi

Esietendus 23. novembril Krulli kvartali remonditsehhis.

Jörgen Liik Ahabi rollis

FOTO: HERKKO LABI

Kuidas see lugu Sind end tundma pani?

Rõõmsana

Üllatunult

Targemalt

Ükskõikselt

Kurvana

Vihasena

SAMAL TEEMAL

13.12.2024 **Marika Vaarik: kuidas see võimalik on, et tegeleme ikka veel selliste asjadega nagu sõda... (212)**

22.11.2024 **KULTUURIBIIT | Näitleja Eva Kolditsa playlist**